

3. Női viselet

Az elmúlt 100 esztendő női viseletének megelevenedését a Tápéi Falugyűjtemény gazdag viseletanyagának is köszönhetjük, mivel így konkrét tárgyi anyaggal tudtuk alátámasztani mindazt, amit adatközlőinktől hallottunk.

Az 1890 táján készült fénykép (183. kép) Fodor Ferencné és lányát fehér kötőben mutatja. Bálint Sándor írja, hogy „a kötőnek olykor kultikus jelentősége is volt. Így a *fehér*

183. Fodor Ferencné és Etel lánya, 1892.

kötő, vagyis a fehér vászonból, gyolcsból varrt kötő viseletére Tápén manapság is, a század elején meg Alsóvároson, Temesközben szombati napokon, továbbá Szűz Mária pirosbetűs ünnepein került sor. Tápén még a feltámadási körmenetben, húsvéti ünnepeken is viselték. Ilyenkor egyébként a fejkendő és az asztalabrosz is fehér.”²¹ Fodor Sándornén, mint 40–50 éves asszonyon, fehér *szatyorka* van. Így öltözött ezidőtájt Domonkosné Pósa Róza 65 éves *öregszüléje* is. Mikor 1890-ben meghalt, fehér szatyorkát, sötét posztószoknyát adtak rá fehér köténnyel. Fejét is fehér kendővel kötötték be, aminek a tetejére még nagykendőt is

²¹ Bálint Sándor: Tápé. Falutörténet és népelet. 1965. 30.

tettek. Róza néni édesanyja is hordott fehér szatyorkát. Ő maga 50 éves korától (1930) blúzt visel, de jeles ünnepeken még ma is fehéret.

A századfordulón a *félinget* (XLIII. ábra 1—2.) felváltja a *hosszú ing* (XLIII. ábra 3.), melynek elterjedésével egyidejűleg hagyják el a házivászonból varrott *pöndölt* (XLIV. ábra 1. szabása XLIV. ábra 2.). Tápai pajzán lakodalmi találós kérdés: „A menyasszony pöndölit ki hajti föl először? — A varró.”

Nadrágot az alsószoknyák alá a legidősebb asszonyok ma sem viselnek. Az 5—6 alsószoknya fölött az első világháborúig bokán fölül érő *bokros szoknyát* (XLV. ábra) viseltek. A tápai asszonyokon a szoknyák egyforma hosszúságot mutattak, mivel mindegyik valamivel hosszabbra varródott az előzőnél. Ezzel szemben az apátfalviakon az egyenlő hosszú szoknyák mindegyike kilátszott. Molnár Ferencné Révész Rozália (sz. 1897.) szerint: „Ángyikám mesélte, a rossz, hitvány szoknyába nádat fűztek, hogy széjjelebb álljon.” Akiknek kevés szoknyájuk volt, vasárnap színéről, hétköznap fonákjáról hordták.

Bokros ajjú szoknyákhoz *nyelves ajjú* vagy *legyezős ajjú szatyorkát* (XLVII. ábra 1—4.) vagy blúzt (XLIX—LII. ábra) viseltek keskeny köténnyel. A brokátból, bársonyból, selyemből való, bélelt *testhőnállót* (XLVIII. ábra) csak jeles ünnepeken viseltek. Az ujjasok fölött kétféle kendőt hordtak. A nagyméretű *nagyselyömkendőt* vagy *nagykendőt*, amelyek közül különösen a taft, a sodrotselyem és a zsanirkendők voltak kedveltek. A nyakra való kis selyömkendő viselése az 1900-as évekből kezd elterjedni. A kis selyömkendőt táncba is viseltek úgy, hogy a végeit bedugták a szoknya korcába, amit a rojt eltakart.

A ruhák, lábbelik száma is meghatározott volt. A nagylány évente egy pár cipőt kapott. Kívánság szerint választhatott cipő és papucs között. Pl. Domonkosnének nyáron ünneplőre volt egy pár fehér bársony papucs a kék virágokkal díszítve, 1 pár *ibeleszti* (ebelasztin) cipője és 1 pár csizmája, ami nélkül télen nem lehetett kimenni az utcára, a nagy sár miatt. A fehér harisnya mellett már az édesanyja idejében viseltek csíkos *botost*.

Nyáron hétköznap mezítláb jártak vagy bocskorban, télen úgynevezett *asszonycsizmá-*ban, aminek bővebb volt a szára, mint a férfiaké. A szépen kivarrott bársonypapucs mellett a ház körül egyszerű bőrpapucsot is viseltek, ami azért is jó volt, hogy lábmosás után ne kelljen mezítláb a földre lépni.

A lányok hajukat 2 ágba fonva viselték, pántlikával. Ha már nagyon *meglánykodta* magát, akkor egy ágba fonták a haját, így is temették el azokat akik nem mentek férjhez.

A század elején a jobbmódú gazdák lányai sem esküdtek fehér menyasszonyi ruhában, még akkor sem, ha egyébként volt fehér ruhájuk. A menyasszony a hosszú inghez pöndölt és 4 fehér vasalt szoknyát viselt, amelyre felvette a borszínű vagy sötétzöld selyem bokros szoknyát és testhőnállót, fekete selyemkötővel. Öltözetét fehér harisnya és fekete fűzős ebelasztin félcipő egészítette ki. Fején fehér koszorú volt, melyet már előzőleg mint fehér-lány, templombamenet viselt. A fehér esküvői ruha Tápén csak az 1920-as években jelent meg, és a 30-as évek elején vált általánossá.

A lakodalmi rendet — még ami a menyasszony öltöztetését is illeti — ebben az időszakban a *táncmestőr* határozta meg. Ő vette ki a pántlikát is a menyasszony hajából. A rokonszonyok tűzték fel a haját éjfélkor *parasztkontyba* (kerek konty). Ezt *bűfészö*eknek is nevezték. Ekkor kötik be a fejét az *elsőkendő*vel, melyet anyjától kapott. Nagyanyjától kapta az ún. *másodikkendőt*, amit az esküvő utáni vasárnap hordott. Visszatérve a lakodalmi öltözetre, az éjfélkor felvett fehér ruhát az újasszony reggel 4 órakor hitványabbra cserélte, hogy lássa a vendégsereg mosogatni, — így bizonyítván, hogy jó gazdasszony lesz belőle. Reggel 7 órakor az újasszonynak esküvői ruhájába öltözve a templomba kellett lennie *avatáson*.

Az öltözködési rend nemcsak a menyasszonyra vonatkozott, hanem megvolt minden alkalomra a meghatározott viselet, amelyet az iratlan törvények szerint tartani kellett.

Adventkor festőből és pargeltből készült ruhadarabokat viseltek. Nagyböjtben általános volt a festőviselet. „Vögyünk festőruhát bűtre” — mondogatták az asszonyok. A szoknyát

és a teshönállót mintás, fehér vagy piros virágos festőből, a kötőt simafestőből varratták. A tápai asszonyok egészen napjainkig a kisteleki kékfestő legjobb vásárlói közé tartoztak. Amióta a kékfestő nem vásározott, néhány asszony évenként eljárt Kistelekre vásznat festetni. Többen is elküldték velük a boltban vásárolt sifont és megfizettek szívességükért.²² A festőt gyász alkalmával is viselték.

184. Ilia Sándor és jegyese, 1904.

Téli ünnepeken mondol szoknyát és *magaféléből* varrott vagy flanel teshönállót, blúzt hordtak, fekete bársony fejkendővel, fekete selyem- vagy klottkötővel.

Nagyszombaton a föltámadási körmenetre minden lány, asszony fehérbe öltözött, „még a nyolcvanéves öregasszony is fehér kendőt kötött”. A lányok és a menyecskék hófehérbe öltöztek, a középkorú és idősebb asszonyokon rendszeren a kötő, a fejkendő és a blúz volt fehér. Jó időben a férfiak fehér gatyában mentek a templomba. Húsvét napján és

²² Vö.: *Juhász Antal: A kisteleki kékfestőműhely. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1963. Szeged, 1963. 116—117.*

fehérvasárnap (húsvét utáni vasárnap) is ezt az öltözetet viselték: „Mikor még nagylány voltam, a templomba elmentem fehérvasárnapon, nem láttam mást, csak tiszta fehér ruhát. Még idős asszonyokon is.” (T. L-né)

Pünkösdre a lányok rózsaszínbe, a menyecskék, asszonyok piros, bordó színű ruhákba öltöztek. Régen a női öltözet színéhez igazodott a szobabeli szentképek akasztószalagja, és a

185. Karai Sándor és jegyese, 1910.

tisztaszobában levő *firhangot* (függönyt) megkötő szalag is. Böjtben lila szalagot kötöttek a firhangra és a képekre.

Úrnapján a körmenetre ugyanolyan fehérbe öltöztek az asszonyok, mint húsvétkor. A búcsú az esztendő egyik legnagyobb ünnepének számított, de nem volt hagyományosan megszabott viselete, „az első ruháját vötte föl mindönki, kinek milyen vót.”

A nagylányoknak, fiatalasszonyoknak más ruhát kellett ölteni misére, másban mentek vecsernyére és táncba is mást hordtak, mintha Szegedre mentek a piacra vásárolni. Táncba csak olyan ruhát viseltek pl. *tilol bóti szoknyát*, amit könnyen ki lehetett mosni. Papucsban jártak táncolni, de a Tisza-partra sokszor elmentek meztláb is.

186. A Sövényházi és Török család az első világháború idején

187. Lele Mihály és családja az első világháború éveiben

A XIX. század második felében a menyecskék a *kontyfésűt* a századfordulótól használják. A fésűt, megtekerték kerekre befonott haját és fűzfafordulón még nem viseltek. A *tilokendőt* jól kikeményítették fel. Nemcsak a ház körül viselték, elmenetemplomba menet a fityula fölé fejevaló kendő varróasszonyoktól vásárolták a szegedi piacon, de a készítését.

A századfordulón az idős asszonyok télen szabott, kifelé bővülő posztókabát volt, melyhez Domonkosné úgy emlékszik, hogy édesanyja csu-terden alul ért és prémszegélyes volt. A mai 80 évesonból, posztóból (LIII. ábra). Századunk első szegedi *parasztszabónál* vásárolták (LIV. ábra).

Az első világháború alatt takarékoskodni kelle-rájöttek arra, hogy az addig 6-szeles *bokros szoknya* A szabott szoknya megtartotta a bokros szoknya szoknya, (XLVI. ábra) és 2 szélből új blúzt tudta szoknya egyre jobban terjed, és kiszorítja a bokros

A ruhadarabokat helyi varróasszonyok, az készítették. Emlegetik, hogy Szegeden Sári Anna formára tudott varrni". A magyarszabókhoz hasonló és annak alapján készítették el a kívánt ruhadarabot, hogy az anyagot a megrendelőhöz hozzámérték, és

A két világháború között a teshönállókat f blúzok. A különféle anyagok — színes virágú dí zefirek, élénk és pasztell tónusban — teszik különö

A 70 éven felüli öregasszonyok napjainkig ün viselnek, blúzzal és köténnyel.

A viselet alakulásával változott a kötény for viselt *keskeny kötőt* (LV. ábra 1.) felváltja a *nagy 2.) kiavart szélű liszterkötőt*, s végül a *mejjes kötő*.

A selyemkendőknek mindig nagy volt a jel- maradt fenn az utókor számára is. A fejevaló fityula alá horgolt *fékető* került, melynek széle elől könnyebb selyemkendők, napjainkban pedig a nyúl a menyasszony 20—30 selyemkendőt is kapott kendőt és 64 tirolkendőt, L. A-né 1919-ben 20 sely- kendőt kapott. Kiházásításakor a menyecske á Ennél szegényebb családban sem adták alább. Sőt említi, aki szegedi kőművesekhez járt maltert ho ruhám vót, mikő férhőnmöntem."

Az 1930-as évektől kezdődően a fiatal lán szabott szoknyáikat és blúzaikat összevarrva, alsószoknyákat. Ezután már egybeszabott ruhák- nak neveznek. A ruhák és ubonyok elé eleinte m éveken ünnepen, a középkorú asszonyok már hétköznapokon.

A ránk maradt tárgyi anyag, a családi fény egy évszázad viseleti kultúráját ismerhettük meg. Három nemzedék — öltözködésének legfontosabb

teker- alott asszony fejébe nem tűztek bádog- szőt tűztek át rajta. Fityulát a század- nyították és a fityulához hasonló módon k még táncolni is benne a menyecskék. kötöttek. A fityulát eleinte dorozsmai bvidesen a helybeli varrók is elsajátított-

ég *csurakban* jártak. Ez testhezállóra nyakukba akasztva muffot hordtak. kja posztóból készült, báránybéléssel, felüliek már csak *kacabájt* viseltek bár- tizedéiben a kabátot Pisurnyi Mihály

az anyaggal és az ügyes varróasszonyok *ából* teljes öltözet ruhát tudnak varrni. ja bőségét, 4 szélből került ki a szabott varrni. A háborús évek után a szabott szoknyát.

ényesebbek számára szegedi varrónők Benkő Örzse és Magó Annus „tápai ban ők sem próbáltak. Mértéket vettek, A varróasszonyok úgy vettek mértéket, megfelelő helyen ollóval bevágták.

váltják a változatos szabású és anyagú ének, lila-zöld-kék-rózsaszín kartonok, n változatossá az e korbéli női öltözetet. pen és köznapon egyaránt bő szoknyát

ája is. A XIX. század második felében *odrú* (LVI. ábra), *körű fodros* (LV. ábra

tősege, és hihetetlen gazdag változata endőket a *fityula* fölött viselték, míg a iláltszott. A második világháború után a kendők használatosak. Lakodalmakban ándékba. M. P-né 1907-ben 14 selyem- mkendőt, N. A-né 1924-ben 21 selyem- ag 10—15 öltözet ruhát vitt magával. gy törpebirtokos családból való asszony lani: „Szegényök vótunk, de 35 ötözet

ok és menyecskék az azonos anyagból haként viselik, de még felvesznek alá varratnak maguknak, melyeket *ubony*- ünnepen is kötényt kötnek. Az 1940-es em viselnek maguk előtt kötényt, csak

pek és a visszaemlékezések alapján kb. szegyezésül lássuk ez időszak — nagyjából ellemzőit.

1. A ma élő 75—85 évesek fiatalkorában, tehát a század elejétől, a régebben egyszerű, sötét színű ruhadarabokon megjelennek a szabás, a díszítés változatai, és a színes anyagok. A régebben is elterjedt fehér vásznak mellett kedvelté válnak a rózsás mintás kartonok, batisztok, zefírek stb.

188. Idős asszonyok, 1930-as évek vége

2. Míg az esztendő jelesebb ünnepeihez és egyes alkalmakhoz meghatározott színű és jellegű ruházat kötődik, addig az életkor szerint a női viselet alig változik. Tápén az idős asszonyok éppúgy viselik ünnepen a fehér vagy fehér alapon apró mintás ujjast, fejkendőt, kötényt és tarka szoknyákat, ruháikat, mint a fiatalok. Természetesen csak ünnepeken, mivel köznapi ruházatukat a gyékényszövés határozza meg.

A középkorú és idősebb asszonyok viseletének színességét részben az magyarázza, hogy a tápai asszony „ruhatára” házasságakor csaknem egy életre szólóan kialakult. Több öltözet ruhadarabot, 2—3 tucat lakodalmi ajándékuul kapott kendőt vitt a házasságba. Ezeket hordta egy életen át. Később jobbára csak fejkendőt kapott, és elhasznált köznapi ruhadarabjait pótolták újabbal. Az öltözeti darabokat úgy szabták, varrták, hogy azokat később

ki lehessen engedni. Így még 50—60-éves asszonyok is viselheték lánykori, fiatalasszonykori ruháikat. „Vótak olyan ruhái édesanyámnak, amiket én is hasznátam” — hallottuk.

3. A különböző vagyoni helyzetű rétegek — főleg nők — öltözetében nem mutatkozik nagy különbség. Sőt, a Szegedre napszámba járó szegényparaszt lányok jobban öltözködnek,

189. Kapu előtti beszélgetők karonülökkel, 1930-as évek vége

mint a gazdalányok, mivel bérük egy részét ruhavásárlásra költhetik. „A gyöngébb családok még jobban vitték a flancot, mint az erősebbek, vagyis a gazdák” — mondotta K. S. gazdaember. Hasonló tapasztalatot hozott a viseleti kutatás Orosházán is.²³

4. Végül ide kívánczik, hogy Szeged környékén a tápai parasztság őrizte legtovább a hagyományos viseleti darabokat. A városban, környező faluk búcsúin, vásárain megforduló tápaiakat öltözetükről lehetett megismerni. A vidék falvairól nincs olyan viseleti tanulmány, amelynek alapján parasztságuk hagyományos ruházatkódását a tápaival összevethetnénk, a Szegeddel való összehasonlításra pedig könyvünk más fejezetében kerül sor.

²³ *Fél Edit—U. Varga Marianna: Népviselet. In: Orosháza néprajza. Orosháza, 1965. 428—460.*

190. Fiatalasszonyok,
1930-as évek vége

191. Asszony *szatyorkában*, *fityulával* és *kötő* ben,
1930-as évek vége

192. Nagylányok, 1930-as évek vége

193. Házaspár munkaruhában, 1930-as évek

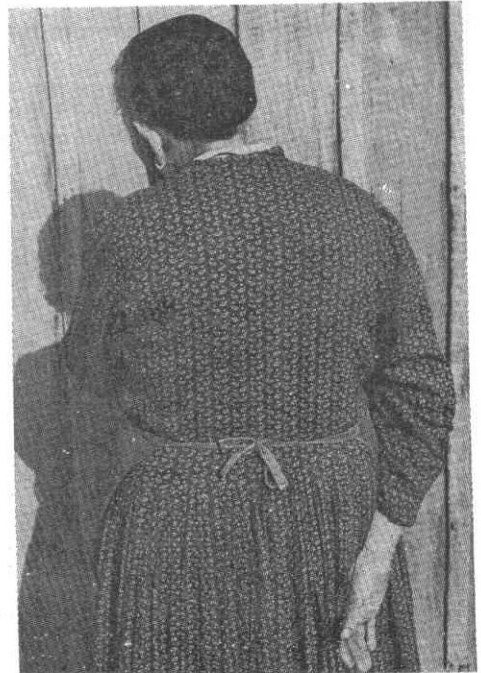
194. Idős asszony tápai búcsúkor, 1969.

195—196. Idős asszonyok téli ünneplője, 1969.

197—198. Kalap- és fejkendőviselet. Ács György és felesége

199—200. Fityulaviselet, 1969.